

Bir Hesaplaşma: 1930 Sanayi Kongresi, Öncesi ve Sonrası

Cumhuriyet İktisadında Makas Değişimi

Sömürge Ekonomisinden, Halkçı Ekonomiye

Serdar Şahinkaya

telgrāfhane
yayınları

İçindekiler

ÖNSÖZ	9
GİRİŞ.....	21
BÖLÜM I: 1920'ler Türkiye'si, 1930 Sanayi Kongresi Öncesi.....	25
1.1. Osmanlı İmparatorluğu'ndan Devralınan Sınai Miras	25
1.2. Sanayi Kurma Düşüncesi.....	31
1.3. Bir Tercih Yapılmalı.....	38
1.4. Köylüler Ülkesinde Çelişkiyi Çözmek ve Sanayi Teşvik.....	41
1.5. Gerçeği Söylemek Mümkün Olsaydı.....	42
1.6. 1927 Yılı: Dört Yaşındaki Cumhuriyet Kendini Sayıyor	44
BÖLÜM II: Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti, 1930 Sanayi	
Kongresi ve Sergi	51
2.1. 1929 Krizi ve Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti	51
2.2. 1930 Sanayi Kongresi: " <i>Talimatname</i> ", " <i>Ruzname</i> "	54
2.3. Kongre Açılış Konuşmaları	65
2.4. Kongre Raporları ve Zabıtlar	71
2.5. Umumi Encümenin Kritik Tespiti: <i>Sanayimizi Tanzim Etmek ve Modernleştirmek Zarureti</i>	78
2.6. Vilayet Raporları, Muhtelif Raporlar	81

BÖLÜM III: 1930 Sanayi Kongresi Sonrası...	87
1.1. "Bütün Milli Kuvvet Kaynakları"	87
3.2. "Sömürge Ekonomisinden Kurtulmak"	91
3.3. "Bugünkü Medeniyet, Kömüre ve Demire Dayanır"	95
3.4. "Organik ve Planlı Bir Ekonomi Yaratmak"	99
3.5. Başvekil İsmet Paşa'nın, Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'ne (SSCB) "Teknik" Seyahati (1932); Türkiye - SSCB Kredi ve Teknik Yardım Protokolü (1934) ve de Fabrikaların İnşası...	101
3.6. Türkiye Cumhuriyetinin Birinci Sanayi Planı (1933) ve Üç Vurgu	115
3.7. "Modern ve İleri Bir Millet Endüstrisiz Olamaz"	120
3.8. Sanayi Sitesi mi, "Silikon Vadisi" mi?	127
3.9. Olgunlaşmanın İşareti: Kurumlaşma	132
SONUÇ YERİNE	139
EKLER	151
Ek 1: "Sanayi Kongresi Talimatnamesi" ve "Ruznamenin İzahı"	152
Ek 2: Hâkimiyeti Milliye Gazetelerinde, Milli Sanayi ve Numune Sergisi ve Sanayi Kongresi	160
Ek 3: Vedat Nedim'in "Sanayi Kongresinin Ehemmiyeti" Başlıklı Yazısı	162
Ek 4: Kongre Açılışında Yapılan İktisat Vekili Şakir Bey ve Rahmi Bey'in Konuşmaları	167
Ek 5: Başkan Vekilleri ve Komisyonların Seçimi	173
Ek 6: "1930 Sanayi Kongresi: Raporlar, Zabıtlar" İçin Fihrist Denemesi	175
Ek 7: Kongre Kapanışında Genel Sekreter Rahmi (Köken) Bey'in Konuşması	181
KAYNAKÇA	183

Serdar Şahinkaya

1958, İzmir doğumlu. İlk ve orta tahsilini doğduğu kentte yaptı.

1983-84'te Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İktisat Bölümünü bitirdi. 1988'de "Kadrocularda Toplumsal Olaylara Bakış-Devletçilik ve Planlama İlişkisi" başlıklı tezi ile yüksek lisans, 1998'de "Sanayileşme Süreçleri ve Kalkınma Yatırım Bankaları: Teorik Bir Çerçeve ve Türkiye Örneği" başlıklı tezi ile doktora derecelerini aldı.

Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü ve Siyasal Bilgiler Fakültesinde yarı zamanlı olarak dersler verdi, seminerler yönetti (1993-2017 Şubat).

Türkiye Kalkınma Bankasındaki 34 yıllık hizmet süresini çeşitli görevler sonunda Kıdemli İktisatçı Uzman olarak tamamlayarak 16 Nisan 2019 tarihinde emekli oldu.

Başbakan Bülent Ecevit'in 57. Hükümet döneminde (1998-2003) Türkiye Cumhuriyeti Hisselerini temsilen KKTC Kalkınma Bankası Yönetim Kurulu Üyeliği, 10. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer döneminde de (2003 Mart-2007 Mayıs) TC. Cumhurbaşkanlığı Ekonomi ve Uluslararası İlişkiler Çalışma Grubu Üyeliği görevlerini sürdürdü.

Serdar Şahinkaya, Mülkiyeliler Birliği, Türk Sosyal Bilimler Derneği, Türkiye Ekonomi Kurumu, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, Çağdaş Gazeteciler Derneği üyesi olup halen, 21. Yüzyıl İçin Planlama Grubu'nun koordinatörüdür.

Dr. Şahinkaya'nın 5'i uluslararası, 24'ü ulusal olmak üzere 29 kongre bildirisi, 7 kitabı, 16 kitapta bölüm, 90 makale ve 73 kitap değerlendirme yazısı bulunmaktadır.

*“Tarih, kralların, generallerin çiftliği değil, ulusların tarlasıdır.
Her ulus, geęmiřte bu tarlaya ne ekmiřse onu bięer.”*

Franęoise M. Voltaire

ÖNSÖZ

Bilsay KURUÇ

Türkiye halkı için tarihi bir medeniyet hamlesi olan Cumhuriyet, bazı “*mecburiyetler*” üzerine kurulmuştur. Bunları zaman ilerledikçe, halkımız da daha iyi kavrayacak ve bunları koruyup geliştirmeyi öğrendikçe, bir toplumsal kimlik sahibi olacaktır. Medeniyet yolunda “*mecburiyetler*”-den ilki herhalde *laiklik*tir. Bunu hep düşünmek ve düşünmekten vazgeçmemek dünya halkları arasında gelecekte önde yer alabilmenin ilk adımı oluyor. Cumhuriyet’i kuranlar da, görgü sahibi ve toplumun geleceğini “günün medeniyet seviyesi üzerinde” gören insanlar olarak böyle bakmışlardır. Onlardan bunu öğreniyoruz.

Medeniyet yolunda “*mecburiyetler*” iç içedir. Biri birinden kopuk değildir. Bütünlüğe sahiptir. 1930’da Sanayi Kongresi’nde açılış konuşması yapan Rahmi Bey (Köken) şöyle diyor: “*Türkiye sanayileşme mecburiyetindedir!*”

Serdar Şahinkaya, bitip tükenmez çalışmalarına eklediği bu yeni kitabında bizleri 1930 Sanayi Kongresi’nin önemine tanık olmaya davet ederken, Rahmi Bey’in bu çarpıcı ifadesini özellikle vurguluyor ve buradan hareketle, bildiğimizi sandığımız birçok şeyi yeniden düşünmemizi istiyor.

Şahinkaya’nın bu geniş kapsamlı çalışması bizi şu gerçeğe yüz yüze getiriyor: 1930 Sanayi Kongresi bir yönü ile 1920’lerle

hesaplaşmadır; bir yönü ile de, yepyeni bir şey olacak, 1930'ların *sanayi hareketi* için adım atma kararının dile getirilmesidir. O günün "imkânları dahilinde yapılan oldukça kapsamlı bir *sanayi envanteri*" şunu gösteriyor: Yepyeni bir harekete başlayabilmek için nasıl bir tablo karşısındayız? Tablo gösteriyor ki, "fevkalade ilkel bir yapı" vardır. Sanayinin alt sektörlerine indikçe ilkelik, çarpıcı görüntüler sergiliyor. Ve daha anlaşılır olan şudur: Osmanlı ekonomisi bütünüyle *sanayisiz* bir ekonomi imiş!

Cumhuriyet'in hareket noktasında tablo şudur: Türkiye halkının 20. yüzyıla adım atabilmesinin ekonomideki "mecburiyeti" bir sanayi hareketi yaratabilmek oluyor. Sanayisizliğe devam halinde Cumhuriyet olunamaz; tarihin geleceğe doğru akışında yer alınamaz. Osmanlı bittiği gibi ekonomi de 1920'lerde bitecektir. Çünkü, 1920'lerin sanayi fotoğrafı Cumhuriyet için yetersizdir, zayıftır! Bunu görmek, kabul etmek ve vakit geçirmeden geleceğe doğru büyük bir adım atabilmek lazımdır.

Sanayi hareketi bir *köylüler ülkesinde*, ekonomisinin o ülkeye özgü işleyişiyle kendiliğinden ve zaman elverdikçe ortaya çıkacak bir şey değildir. Bunu iyi bilmek gerek. İki devrim ("1917" ve "1923") tarihçe birbirine çok yakındır. İkisi de yeni yüzyılda toplumca bir 'yeniden doğuş' hamlesini *üretim iddiası* üzerine kurmuştur. 1920'lere ve sonra 1930'lara yakından bakanlar bunu göreceklerdir. Cumhuriyet'in, sanayiyi, Osmanlı'dan kalanı özel kesim eliyle devam ettirerek, olduğu kadarı ile bir gelişmeye razı olduğunu sanmak, işin ağırlık merkezini görmemek demek olur.

Cumhuriyet için üretim, toplumun kaldıracıdır. Devrimin "olmazsa olmazıdır." Sanayiyi ekonominin ağırlık merkezi yapabilmek kolay değildir. Çünkü sanayi hareketinin özünde

20. yüzyıl insanının doğuşu var. İddia buradadır: *Üretimi öğrenen ve geliştirebilen yeni insan! Bu sayede geçmişi ve geleceği doğru değerlendirebilen insan.* 1930 Sanayi Kongresi'nin niçin ve nasıl bir hesaplaşma olduğunu ve o güne kadar desteklenmiş olan "sanayi" olarak kabul edilmiş işlerin (basit işler!) niçin Cumhuriyet'in inşası için bir taşıyıcı kolon niteliğine sahip sayılmadığını anlayabilmeliyiz.

Sanayi hareketini özü ve ölçeği ile kavramak 1930'larda başlamış değildir. Sanayinin ana girdisi demir çeliği üretebilme arzusu 1923'ten hemen sonra gündeme gelmiştir. Dünyada günün en ileri sanayi ürünü olan uçağı yapabilme arzusu da, yine aynı tarihlerde *"Kayseri Tayyare Fabrikası"* ile somutlaşmıştır. Bu güçlü arzu, birkaç yıl geriye dönerek bakılınca görülüyor ki, Milli Mücadele yıllarında dile getirilen, geleceğe dönük düşünce çizgisini izleyen bir politika anlayışına dönüşmüştür.

Serdar Şahinkaya, bize o yılların Maliye Vekili Ferit Bey'in nasıl işin özüne inerek *"kutsal" karşılaştırılmalı üstünlükler çizgisini reddettiğini* gösteriyor. Ferit Bey (TEK) (ve böylece Milli Mücadele çizgisini izleyen bir politika) *"iptidai (ham) maddeleri... yok pahasına harice (yurtdışına) satıyoruz, sonra yabancılar bu maddelerin şeklini değiştirerek (yani işleyerek) bize..."* diye meselenin özünü ortaya koyduktan sonra, sonuca geliyor ve diyor ki, *"Bize en lazım şey fabrikadır."*

O tarihten on beş yıl sonra, 1934'ün Mayıs'ında İsmet Paşa, sanayi hareketinin başlangıcını simgeleyen Kayseri Dokuma Fabrikası'nın temelini atarken Milli Mücadele yıllarının ileriye dönük düşünce çizgisinin tutarlılığını da göstermiş olur. Şöyle demiş:

"Büyük endüstriyi memlekette kurmak için derli toplu bir program halinde faaliyete (işe) yeni başlamış bulunuyoruz. (...)

Bu sene endüstri programının *diğer fabrikalarını* memleketin muhtelif (çeşitli) yerlerinde müteakıben (bundan hemen sonra) kuracağız ve bir seneden sonra bunlar işlemeye başlayacaktır. (...)

Türk inkılabının (devriminin) *inandırıcı ve hakiki manasını* zihinlere yerleştirici timsalini (simgesini) hiç hatırdan çıkartmamalıyız. Bu, *yeni iş ailesinin ve fabrikalar topluluğunun* verdiği mana olacaktır. *Memleketin kurtuluş hareketinde en inandırıcı delil fabrikaları* kurmak ve onları işletmekte gösterdiğimiz hizmet ve yetkinlik olacaktır.”

Milli Mücadeleyi ve devrimi bir *bütünlük* içinde gerçekleştiren kadro, yani, o günleri yöneten siyaset sahipleri şunu söylemiş oluyorlar: Ekonomi, Cumhuriyet için siyasetin *mevcuriyetidir*. Mecburiyet, “en inandırıcı delil” olan *fabrikalarla* anlaşılacaktır. Dünyaya oradan bakılacaktır. Dünya ile oradan konuşulabilecektir. Cumhuriyet’in siyaset insanı ve yurttaş bu bakışı paylaşabilmelidir ki Cumhuriyet’in görevi budur.

Ağırlık merkezine sanayiye yerleştiren düşünce ve politika çizgisi 1930’ların *dünya buhranı* yıllarında sınava çekiliyor. Büyük buhran (anlayabilenlerin bu büyüklükleri görüp hissettiği buhran) birçok şeyi çıplak görebilme ve ne yapılacağını düşünme fırsatı verir. Demek ki görebilenler için tarihi fırsattır!

1930’da, geçmişin ve 1920’lerin “fevkalade ilkel” sanayi yapısı ile hesaplaşma vakti, dünya buhranının genç Cumhuriyet ekonomisine getirdiği sarsıntılarla *eşzamanlı* oluyor. Cumhuriyet kadrolarında karşılaşılabilecek buhranları aşmayı sağlayacak çapta *bir yeni sermaye birikimine* doğan

ihtiyacı gösteriyor. Onların, bir sanayileşme hareketine Milli Mücadeleden beri duydukları ihtiyacı doğruluyor. Sanayi hareketiyle somutluk kazanacak bu yeni sermaye birikimi, siyaset katında güçlü bir iradenin varlığını göstermiş oluyor. Cumhuriyet'in daha sonraki yıllarında ve özellikle bugüne yaklaştıkça, ekonomiye tarihi bir inşa şansı veren, buna eşdeğer bir siyasi iradeye rastlayamayacağız.

Belirtilmesi gereken bir nokta şudur: Bazı meslektaşlarımızın görüşlerinin aksine, genç Cumhuriyet'in kapitalistleşme (buna "liberalleşme" de diyorlar) yoluna girmesi, kapitalist dünya ile ona *tabi olarak uyum araması* demek olurdu. Oysa Cumhuriyet, *kendi gelişme yolunu* çizerek buradan yürüdüğü için dünya kapitalizminin önerdiği yola değil, sanayi hareketinin kılavuz olacağı yola yöneldi. Kapitalist dünya, bunu Lozan'dan itibaren görerek, bilerek, sanayi hareketine açılan yolu hoş karşılamadığını 1920'lerde (ve 1936'ya kadar) belli etti. İlk yıllardan itibaren demiryolu hareketine karşı çıktı ve hatta Türkiye'de siyaset katındaki muhalefetten de yandaş buldu. Sanayileşme *mecburiyeti* özel kesimin boyunu aşan bir hamle istediği için, 1920'lerde, demiryolu hareketini durdurmayı, hiç değilse yavaşlatmayı hedef sayan girişimler 1930 yılına kadar sürdü. Fakat 1930'un 30 Ağustos'unda, Anadolu'nun doğu kapısı sayılan, Sivas'a erişen *demiryolu* hareketi artık durdurulamayacak "momentum" kazanmıştı ve yepyeni bir şey olan *sanayi* hareketiyle *buluşmasına* birkaç yıl kalmıştı.

1930 yılında Cumhuriyet'e *kendi* ekonomisini inşa etmek üzere adım attıracak birkaç gelişme içi içe yaşanmıştır. Sanayi Kongresi bunlardan biridir. Bir başkası, yılın başlarında, Türk Parasını Koruma Kanunudur. Ve bunu izleyerek, Haziran ayında Merkez Bankası'nın kurulması(yasalaşmasıdır). Yine

1929'da yasalaşan yeni Gümrük Kanunu ile Cumhuriyet'in dış ticarete bağımsızlığını elde etmesidir. Ağustosta (yilda ortalama 200 kilometre demiryolu yapan bir üretim temposuna sahip olarak) demiryolunun Sivas'a erişmesidir. (Orada İsmet Paşa'nın yaptığı konuşmanın da, geçmişle *hesaplaşarak* geleceğin atılımlarını vurguladığını hatırlayabiliriz.) Ve aynı sıralarda İktisat Vekilliğine, sanayi hareketi kurgulayarak bunu devletçi kurumlaşmaya yerleştirecek olan Mustafa Şeref Bey'in (Özkan) geldiğini, böylece devletçiliğin, 1931 Mayıs ayındaki CHF Kurultayında şekillenen *altı ok* arasında yerini aldığını da *bir bütün oluşturan* bu gelişmelere eklemeliyiz.

Burada dikkat çeken iki nokta var. *Birincisi* Amerika'da 1929'da başlayarak dünyayı saran buhran (şimdi buna "kriz" diyoruz) yine kapitalizmin büyük devletlerinden başlayarak *korumacılığı* ekonomi gündeminin başına yerleştirdi. Önce Amerika ve İngiltere, sonra Almanya, Fransa ve ötekiler ekonomilerine yüksek gümrük duvarları çekerek sanayilerini ve tüm aktörlerini korumaya başladılar ve böylece uluslararası ticaret, yerini kısa sürede *ikili ticaret* anlaşmalarına bıraktı. Her devlet kendi parasını şu veya bu şekilde korumaya, düzenlemeye (kâh değerini düşürecek kâh yükseltecek şekilde ayarlamaya) başladı. Genç Cumhuriyet de o dünya ortamında kendi koruma önlemlerini kısa sürede (1930'da ve 1931'de) aldı. Bunu bir kenara yazmak, böyle yazmak lazım. Yani, *Cumhuriyetçiler bir kapalı ekonomi meraklısı değildiler!* Gün böyle bir gündü!

İkinci nokta, sanayi hareketi ciddi, uzun soluklu ve bütünlüklü bir bakış ve çabanın ürünüdür. Sıfırdan başlıyorsanız, yani, 1930'da Türkiye'de iseniz yepyeni bir şey, bir ciddi hamle isteyen sanayi hareketini koruma *mecburiyetindediniz*. Bu koruma, 1927'nin "sanayiciyi koruma" esprisinden fark-

lıdır. Kendi çağınızda bir sanayi devrimine girişiyorsanız, bunu farklı şekilde koruyacaksınız. Çünkü bu *toplumun* gelecek kuşaklarını “muasır medeniyet” ölçülerinde yetiştirmeyi sağlayabilecek, uzun vadeli ve bütünlüğe sahip bir *kurumsal-laşma* ile olacaktır.

Tarih, bir bakıma Cumhuriyetçilere kolaylık göstermiş ve dünyanın tüm ekonomilerine uzunca süre bir koruma mecburiyeti getirmiştir. Türkiye, böylece *iki katlı* bir koruma zeminini kısa sürede kurabilmiştir. Sanayi hareketinin programı doğuşunda(1932’de), kendine, koruma karşısında itirazı olmayan bir çevre yaratmıştır. *Akılcılık*, tartışmasız kabul görmüştür.

1930 Sanayi Kongresi’ni, düşünce ve tecrübe birikimi zayıf olan “sanayi sermayesi” çevreleri değil, Cumhuriyet’in kurduğu *Milli İktisat ve Tasarruf Cemiyeti* düzenlemiştir. “Türkiye sanayileşme mecburiyetindedir!” diyerek Kongre açılış konuşmasını yapan Rahmi Bey de Cemiyetin umumi katibi (genel sekreteridir). O tarihte “sanayi sermayesi” yepyeni bir sanayi hareketi hakkında herhangi *teze*, hatta *öneriye* sahip değildir. Evet, “sermaye”nin sınıfsal içgüdülerine sahiptir; fakat sanayici kimliği ha var ha yoktur. Birinci ve İkinci Sanayi Devrimlerinin dünyayı, toplumları nasıl değiştirmiş olduğunun ve bununla “sınıf” a nasıl bir tarihi sorumluluk vermiş olduğunun fakında mıdır? 1930’da işte bu soru ile karşı karşıya kalmıştır. Soruyu anlamış veya anlamak istemiş midir?

1920’lerde ve 1930 Sanayi Kongresi’nde boy gösteren “sanayiciler”, daha sonra 1930’ların sanayi hareketinde yer almadılar, alamadılar. Çünkü işin ölçeği büyümüş, içeriği (projeleri) onlara birkaç boy büyük gelmişti. Yoksa engel-

lenmiş değildiler. Kapasiteleri yeterli olsa, 1932'de önlerine konulmuş olan *devletçi organizasyon* içinde *teknik ve finansal* olarak yer bulabilirlerdi. Buna karşılık bir sanayi kurumu niteliği taşımadığı halde *İş Bankası* sanayi hareketi içinde *istekle* yer aldı. Yeni sermaye birikiminin ne demek olduğunu kavramıştı! Özel sanayi çevrelerinin geleceğin ufkuna bakma ve oradan doğacak öngörülere sahip olmakta yetersizlikleri 1930'lardan başlayarak günümüze uzanan bir tarih zinciri oluşturuyor.

Serdar Şahinkaya'nın bu önemli çalışması, hepimize birçok şeye yeniden bakma, yeniden çalışma daveti çıkarıyor. Sanayi hareketinin nasıl bir süreç içerisinde filizlenip doğabileceğini, bir köylüler ülkesi ortamında ve 20. yüzyılın dünyasında nasıl şekillenebileceğini kavrayabilmek için gözlerimizi kuzey komşumuz Sovyetler Birliği'ne (SSCB) çevirelim. 1925'te, *Sanayide Sabit Sermaye İnşası İçin Özel Konferans Heyeti* (OSVOK) başlığında bir geniş toplantı düzeni kuruldu. Çeşitli siyasal eğilimlere sahip uzmanlar, bir buçuk yıl süresince 32 üretim dalında çalıştılar. Yıl sonunda 592 rapor hazırlanmış ve bunlar 1228 oturumda tartışılmıştı. Hedef, *beş yıllık* bir zaman ufku içinde yeni fabrikaların kapasitelerini ve nereelerde kurulacağını saptamaktı. 1926 Nisan'ında bir *sanayi kongresi* toplandı. OSVOK'un başkanı Georgi Leonidovich PYATAKOV, sabit sermayeyi büyütmeye *meçbur* olduklarını, mevcut sermaye donanımının tümüyle kullanıldığını ve ülkenin bununla sanayide *daha ileriye gidemediğini* vurguluyordu. "*Amerika'nın 800-850 işçiyle ürettiği camı biz 18 bin kişiyle yapabiliyoruz*" diyordu. Dikkat buyurun, *karşılaştırmayı sanayide en ileri ülke* ile yapıyordu! OSVOK örgütlenmesindeki teknik çaba şunu gösteriyordu: Ülke sınaî gelişmede *kritik* bir eşiğe gelmiştir. Sanayide *yeni bir momentum* kazanabilmek bu eşiği

atlayabilmeye bağlıdır. Kuzey komşumuzda, sanayinin atlanması gereken kritik bir eşiğe geldiği ve bunun mecburiyet olduğu, oradaki sanayi çevrelerinin ve uzmanların ortak görüşüdür. Aranılan dönüşümü yapabilmek *yeni ve iddialı* bir kurumlaşma yaratabilmeye bağlıdır: *Planlama*. Dikkat edelim: Planlamayı, *sanayileşme iradesi* yaratmaktadır. Planlamayı sanayi istemektedir. 1929'un Beş Yıllık Planı ile başlayacak ve geliştirilecek olan planlama, 1920'lerin ikinci yarısında yapılan hummalı çalışmaların ve hedefi doğru saptamanın ürünüdür.

Aramızdaki bu önemli fark bir yana, bizim 1930 Sanayi Kongresi'nin sonunda yeni sanayi hareketine yol gösterecek bir noktaya eriştiğimizi gözden kaçırmayalım. Şahinkaya'nın çalışması sayesinde okuduğumuz Umumi Encümen Raporu bir yere doğru ilerlemiştir: Kongre'ye sunulanlar arasından 50 raporun incelenmesiyle bir değerlendirme yapılıyor ve Umumi Encümen iki *temel* öneri başlığı saptıyor. İkisi de önemlidir ve 1932'de Mustafa Şeref Bey'in (Özkan) İktisat Vekâletince şekillendirilecek sanayi stratejisine yardımcı olacaktır.

Birincisi, en az on yıllık bir sanayi programı yapma önerisidir. Sanayinin uzun vadeli ve çok yönlü hareketini dikkate alarak kurulacak bir *Sınai Tetkik ve Murakabe Merkezi* böyle bir programın beyni olacaktır. Yani, sanayi hareketi için bir program, program için de bir *merkez* lazımdır. 1932'de İktisat Vekaleti'nin Sanayi Müdürlüğünce tasarlanan *Devlet Sanayi Ofisi* bu merkez düşüncesini somutlaştırıyor. Mustafa Şeref Bey'in İktisat Vekilliğinden ayrılmasından sonra yaşama geçemeyen Ofis, 1932 Celal Bey'in (Bayar) vekil yapılmasını takiben kurulan ve sanayinin genelkurmay karargâhı olan *Sümerbank'* a dönüşecektir.

İkinci öneri, bağımsız bir sanayi kredi bankası kurulmasıdır. Bu